

Təhminə - yarımçıq sevgilərin simvolu

Qəfilcən, axırını yazdığım ssenarini bitirib notbuku söndürüb evə qayıdanda, yolun kənarıyla adımladıqca yoldan keçən maşınların sarımtıl işıqları üzümə kölgələr salır və o kölgə yağışının altında aya-

ğım ilişir, içimə yıxılıram...

Belə şeylər olur, əziz oxucu, belə şeylər olur. Bir də görürsən ki, yoldan şütüyən maşının aramsız işıqlarının üzündəki işıq-kölgə oyunu, hər gün qalxıb-endiyin pilləkanlara səpələnmiş sarı yarpaqlar, oturduğun kafedə səslənən köhnə bir mahnı, uzun illər sonra yenidən gördüyün hansısa bir adam, hətta qarşından keçən sarışın qızın saçlarının küləkdə dalğalanmağı belə səni tamam ayrı, qəhvəyi bir ovqata kökləyir və sən bu qəhvəyi ovqatda xatirələrdən başqa heç nə tapmırsan... ancaq xatirələr... vəssalam...

Əhmədlinin Taksim ara küçələrinə bənzəyən dar yolları ilə evə qayıdıram...

- Yemək yeyirsən, oğul?

- Yox, yemişəm, işdə.

Anam iş masası arxasında kitab oxuyur. Gözucu kitabın üz qabığına baxıram. Kazuo İşıquro "Məni heç vaxt tərk etmə". Qəribədir, bir vaxtlar mən anamın verdiyi kitabları oxuyurdum, indi isə o, mənim aldığı kitabları mütaliə edir. Bu fikirlərlə öz otağıma çəkiliyəm. Gözlərim kitab rəfinə ilişir. Hər dəfə bu qəhvəyi ovqatda olanda etdiyimi təkrarlayıram. Rəfdən yarım qalmış kitabı götürürəm: Anar "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi".

Əbədi hüzn valsı

Niyə belə olur görəsən? Həqiqətən, niyə həmişə belə olur? İndi də əbəs yerə bu sualın cavabını axtarıram. Əslində, bu cavabı tapmaq istəyirəmmi? Məncə, yox... axı heyatda elə anlar olur ki, sualların açıq qalması dar, qaranlıq otaqda pəncərənin kiçik gözünün açıq qalması kimidir. Əgər cavab tap-

san, həmin nəfəslik bağlanacaq və sən o dar, zilsülmət qaranlıqda boğulacaqsan.

Hal-hazırda bu sətirləri İçərişəhərdə, qız qalasının yanındakı kafedə oturub yazıram. Masanın üstündə dünən evdən gətirdiyüm həmin kitab, bir qutu siqaret, alışqan, büllur külqabı, klaviaturasında barmaqlarımın gezişdiyi notbuk, çaydan, heyva mürəbbəsi var. Hər dəfə bu məkanda oturanda mənə elə

nəlidir? İnsan yaranandan göz yaşı varsa, ayrılıq varsa, eşq varsa, necə köhnələ bilər?

Ofisiant külqabını dəyişir, mən yazıya ara verib növbəti siqareti alışdırıram.

Görəsən, indi o neyləyir? Hə... hər dəfə keçmişə xatırlayanda bu romanı oxuyuram... Hər dəfə oxuyanda keçmiş xatırlanan bir nəşədən çıxıb canlı varlığa çevrilir. Mən o keçmiş iliklərimə qədər hiss edirəm, qarşımda görürəm onu... Hər kəsin öz Təhminəsi var axı... çox uzaqlarda... Hərə öz Təhminəsini illər keçsə də, yadında saxlayır. Hətta arada bir həyəcanlanır ki, birdən unuduram.... Sevgiləri yarımcıq qalan adamlar həssas olurlar. Müasir dünya indi bu sözü tibbi terminlə ifadə edir - Nevroz... Hə, mənə elə gəlir ki, dünyadakı bütün həssas adamlar nevrozdurlar. Necə deyirlər, bu dünya həssas qəlblər üçün məşəq-qətdir. Və bu həssas adamlar üçün keçmişin, xatirələrin xüsusi əhəmiyyəti var. Axı hər həssas qəlbin öz Təhminəsi var və o Təhminələr ancaq xatirələrdədir.

Eh, əziz oxucu, bu rabitəsiz, qırıq-qırıq hissələrimi sənə bölüşdüyüm üçün mənə bağışla. Amma əgər bura qədər oxuya bilmisənsə, deməli, sən də içində boz bir tənhalıq var və bu intəhasız tənhalıq hissi bizi eyniləşdirir, eyni dalğaya kökləyir... Deməli, sən də, mən də, eyni dərdi çəkirik. Təhminə dərdini... hə, bu, daha uyğun ifadədir. Şərt deyil ki, həsrətini çəkdiyimiz insanların öz adlarını dilə götürək. Yazıçı Anar uzaq altmışıncı illərdə bizi bu problemdən qurtarıb. Bizim üçün yarım qalan bütün sevgilərin, bütün sevgililərin adını bir personajda əbədiləşdirib - Təhminə!

Siqareti ofisiantın masaya təzəcə qoyduğu külqabının köksünə sıxıram. Bu gün Təhminə günü elan eləmişəm özümçün. Kitabı iki

gəlir ki, küreyimi qız qalasına söykəmişəm. Elə indi də qız qalasına söykənib onu fikirləşirəm - Təhminəni...

Nə vaxt içimdə soyuq küləklər əsməyə başlayırsa, köməyimə Təhminə çatır. Romandakı Təhminə, tamaşadakı Təhminə, filmdəki Təhminə. Bu üç Təhminəni birləşdirən iki əsas cəhət var: Eyni yazıcının qələmindən çıxmaları və bütün alınmayan sevgilərin simvolu olmaları...

Əziz oxucu, bu uzun, bəlkə də yorucu müqqədiməyə görə mənə bağışla... Mən bu yazını tamam ayrı istiqamətdə yazmaq istəyirdim. Məsəlçün belə: "Təhminə filmi transsaksion analiz müstəvisində". Yazıya başlayanda isə başa düşdüm ki, Təhminə mənə heç cür imkan verməyəcək ki, bu yazını istədiyim kimi yazım. Axı Təhminə əsərdə ölüb, oxucuların zehmində yaşayır. Bayaq elə-belə yazmamışdım axı, Təhminə bütün alınmayan sevgilərin rəmzidir.

Nə vaxt ürəyim sıxılsa, özümle təkbətək qalmaq istəsəm, oxumaq istədiyim bir neçə kitab var ki, onları götürüb öz tənhalığıma çəkiliyəm. Onlardan biri də "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi"dir.

Çünki hər kəsin (əksəriyyətinin) bir Təhminəsi olub bu küləklər şəhərində... Başqa adlarda, başqa bədənələrdə Təhminənin ruhu...

Yəqin ona görədir ki, bu roman, bu film həmişə aktualdı, həmişə xatırlanır, heç vaxt köhnəlmir. Axı necə köhnələ bilər? Məgər hissələr köh-

İçərişəhər. Film aktrisas Məzəl Kərimli "Təhminə" filminin çəkilişində.

saat olar bitirmişəm. İndi isə yutubu açıb filminə baxacam. Yazı bilməsəm, deməli, mən də öz Təhminəli günlərimin burulğanına düşmüşəm...

Təhminə

İçərişəhərin dar küçələrində gəzişirəm. Deyəsən, yavaş-yavaş özümə gəlirəm. Artıq yoldan keçən maşınların işıqları gözüme kölgə salmır, ya da mən bunun fərqi deyiləm. Bu, bəlkə də yeddinci, ya səkkizinci dəfədir belə olur. Xroniki payız depressiyası qonaq gələndə filmə, romanla başımı qatıram. Gün yarım yarımçıq qalmış romanı bitirib filminə baxdım. İndi əlim cibimdə, çantamda kitabım dar küçələrdə addımladıqca onu düşünürəm... Söz vermişəm ki, adını çəkməyəcəm. Axı hamısının bir adı var - Təhminə! Görəsən, indi neyləyir? Qeribədir, onunla bir yerdə baxmışdıq Təhminəyə... Dodaqlarını qulağıma yaxınlaşdırıb pıçıldamışdı: "Mən də sənə Təhminənəm".

İndi isə nə o, yanımdadır nə də mən incəsənətin üçüncü kursunda oxuyan kinoman tələbəyəm. Tələbəkəldən qalma vərdəşdir, baxdığım filmlərin hər birini hissələrə ayırıram. Kinoya baxdıqca ssenarinin işlənmə anını düşünürəm. Ssenarist bu səhnəni necə qurub? Keçidlər necə işlənib? Dialoqlar necə yazılıb? Personajlar necə qurulub? Bəzən bir səhnəyə bir neçə dəfə baxmalı oluram. Təbii ki, istisnalar var. Bir neçə film var ki, onlara baxanda bütün nəzəri metotlar, dramaturji aktlar ikinci plana keçir. Oradakı həyat, yaranan dünya, danışılan hekayə sənəni öz içinə elə çəkir ki, sən sadəcə baxmaq istəyirsən, başqa heç nə...

Bizim "Təhminə"də belədir. Özü də ovqatın qəhvəyi rəngdədirsə, qutudakı siqaret qurtarmayıbsa, deməli, özünü tamamilə kinonun ağışına ata bilirsən...

Məhz bu səbəblərdən dolayı kino haqqındakı fi-

kirlərim bir ssenaristin kinonu təhlil etməsindən çox, kinonun təsirində qalan gəncin fikirləri kimi qəbul edilməlidir.

Kino "fləşbek"lə başlayır. Təhminə və Zaurun xoşbəxt anları. Daha sonra "fləştaym"a keçirik. Zaur İstanbulda, boğazda dayanıb siqaret çəkə-çəkə dənizin göy sularına dikib baxışlarını... Ssenarist ilk iki epizoddan bizə niyyətini açıqlayır: Romanda olduğu kimi, filmdə də hadisələr indiki və keçmiş zaman kəsiyində baş verir. Zaurun xatirələrinin içinə girən kimi qarşımıza Təhminə çıxır. Hə, yenə də məşum xatirələr... Təhminələrin yuvası Zaurun xatirələridir. Təhminələr üçün gələcək anlayışı yoxdur. Təhminələr ancaq keçmişdə, xatirələrdə qalırlar... Onlar üçün zamanın bircə anı var, o da keçmişdi.

Romanda hadisələr Afrikada cərəyan edirsə də, filmə məkən olaraq İstanbul seçilib. Məncə, elə İstanbulda çəkilməyi filmə ayrı bir ovqat qatıb. Adətən, "zaman gəzişməsi" olan filmlərdə "fləşbek"lər daha maraqlı olur. Çünki ssenaristin qurduğu əsas hadisələr məhz keçmişdə baş verir, ancaq bu filmə real taym, yəni indiki zamanda baş verənlər də tamaşaçını ekrana kilidləyir. Çünki burada da həyat davam edir. Dəniz kənarında, otel otağında, restoranda, Zauru görürük. Bəzən tək, bəzən Firəngizlə.

Zaurun Firəngizə olan münasibəti, təklikdə özünə qapanıb gözlərini dənizə zilləməsi Təhminələrini itirmiş Zaurlara təskinlik verir. Özlərinə təsəlli verirlər ki, bax, tək biz deyilik, Zaur da öz Təhminəsini itirib, o da Təhminənin həsrətini çəkir.

İçərişəhərin dar küçələrində gəziş-gəzişə filmi yenidən gözlərimin önündə canlandırırım. Zaurun İstanbuldakı tənhalığı ilə Bakıda Təhminənin yanında olanda üzündəki xoşbəxtliyi kontrast yaradır. Zaur xoşbəxttir, çünki Təhminə onun yanımdadır. Bütün dünyaya ona qarşı ola bilər, ancaq əsas odur ki, Təhminə onu sevdi.

Bu sevgi Zauru ailəsindən döndərir... Təhminənin evinə gətirir. Filmin birinci dramaturji aktı buradan başlayır. Məhz Zaurun Təhminənin əridən boşanmaq xəbərini eşidənə qədər sujetin birinci aktına hazırlıq gedir.

Zaur artıq Təhminənin yanında qalır. Zaur artıq həyatın ayrı bir müstəvisində yaşayır. O, artıq evin kişisidir. Təhminənin evinin kişisi. Başqasının evində kişi olmağın ağırlığından xəbəri varmı Zaurun? Ssenarist bu altmötəndən boylanana suala Zaurun dililə cavab verir: "Mən bacarmadım".

Sid Fild deyir ki, bəzən bir aktın baş verməsi üçün, bir hadisə yox, bir cümlə, bir işarə belə yetərlidir. Filmdə ikinci aktın baş verməsi elə bu iki kəlməylə baş tutur. "Mən bacarmadım" və Zaur Təhminənin evini tərk edir.

Öz evlərinə qayıdan Zaur elə bilir ki, Təhminəni unudacaq, unuda biləcək. Bundan sonra yeni bir həyata başlayacaq. Atasının ona hədiyyə elədiyi maşınla dəniz sahilinə, Təhminəylə getdiyi çimərliyə gedən yolda Spartakın maşınında Təhminəni görür... Zaur artıq qərarını verib. Bir daha onunla görüşməyəcək, hətta qonşusu Firayla ailə quracaq. Belə də olur... Zaur Təhminəsiz xoşbəxt olmaq istəyir. Təhminəsiz xoşbəxtlik. Sizcə, bu mümkündür? O Peterburq, Moskva xatirələri, bir yerdə keçirdikləri günləri unutmaq bu qədərmi asandı?

Zaurun romandakı hissləri kinoda da bütün incəliyinə qədər işlənib. Görəsən, indi o neyləyir? Hardadı? Mədinə deyib ki, Təhminə bütü günü içir, mahnılara qulaq asır. Zaur özünü inandırır. "Əladı da, bundan gözəl şey var? İçəsən, mahnılara qulaq asasan... Görəsən, hansı mahnını dinləyir Təhminə?"

Zaur bunu səhər saatlarında gələn zəngdə öyrənir.

İstanbuldan qayıdandan sonra isə... Başa düşür ki, bir də Təhminəni görə bilməyəcək. Zaur bundan

sonra tək qalır. Valideynlərinin, dostlarının, qadının yanında tək-tənha...

Görəsən, indi o neyləyir?

Filmdə dekor bir personaj var. Məmməd Nəsir. Həmişə özüylə nərd oynamağa adam axtarır. Bir neçə dəfə filmə baxanda o personaj mənə sadəcə yumor məqsədiylə qurulmuş obraz təsiri bağışlamışdı... Həmişə gözümdən qaçan bu detal bu dəfə mənim üçün bütün həqiqətiylə açıldı. Təhminənin ölümündən sonra, günlərin birində Zaur nəşriyyata gəlir və Məmməd Nəsinin nərd çırpı-cırpa səsinə eşidir. Axır ki, Məmməd Nəsir oynamağa kimisə tapıb. Zaur içəri boylananda Məmməd Nəsinin özüylə nərd atdığına görür. Dekor bir personaj Zaurun həyatının metaforasına çevrilir. Təhminəsiz qalan Zaur da bundan sonra ancaq onun xəyalıyla, xatirələriylə təskinlik tapacaq. Özüylə nərd oynayan Məmməd Nəsir kimi.

Altıncı mərtəbə

Çantamdakı kitabı çıxarıb yenidən kitab rəfinə qoyuram. Mənə elə gəlir, içimdəki tənhalıq susub, içimdəki uçurumdan birtəhər çıxıb bilməmişəm. Bu vaxt anam da otağa keçir, əlindəki İşıqurunun kitabını mənə uzadıb deyir ki, pis roman deyil. Kitabı rəfə qoyub onun üçün başqa bir kitab seçmək istəyirəm. deyir ki, istəmir.

- Saytda Anarın hekayəsi çıxıb indi gördüm, bir azdan oxuyacam.

- Nə hekayəsi?! - maraqla soruşuram.

- Təhminənin son sirri.

Udğunuram. Dərindən nəfəs almağa çalışıram. Otağımın divarı yavaş-yavaş qəhvəyi rəngə boyanır, üzümdə maşın işıqlarının kölgələri sayrışır. Ağılıma gələn sual dodaqlarımdan qeyri-iradi tökülür: Görəsən, indi o neyləyir?

Unutmaq olmaz axı, unutmaq olmaz axı, unutmaq olmaz axı ki, bu ancaq oyundur... Yeniyyətmişlik çağlarında, qadınlar dünyasına qədəm qoyduğu ilk aylardan, illərdən bunu dərk eləmişdi, bilmişdi, öz-özünə tövsiyə vermişdi axı. Ciddi, ya qeyri-ciddi, qısa, ya uzun müddətli, təsadüfi, keçəri, yaxud əsaslı, davamlı əlaqələrinin heç birində Zaur bu dərsi, bu qanunu unutmurdu... bəs necə oldu ki, o, kişi çağında bu vacib həyat təcrübəsini unutdu birdən-birə? Niyə imkan verdi ki, cilovsuz bir duyğu varlığına hakim kəsilsin, iradəsini buxovlasın, ona bu qədər ağrı və acı gətirsin. Unutmamalıydı, bütün bunların yalnız oyun, oyləncə, ötəri xoş münasibətlər olduğunu unutmamalıydı bir an da. Unutdu və indi budur - cəzasını çəkir... necə oldu ki, bu cür aldı, necə oldu ki, oyunun qanunlarını pozdu və bu oyunu məhəbbət bildi? Məhəbbət bilən kimi də oyun amansızlaşdı, oyləncə yox, işgəncəyə çevrildi... Elə bilirdin ki, möcüzə baş verib? Sevgi, filan... ancaq ki-tablarda və kinolarda olur bu, ya da həyatda olursa, yalnız 17-18, ən uzağı 19 yaşında, vəssalam. Sən isə 24 yaşında bu cür aldandın... Öz yaşının acı, amma vacib dərslərini necə unuttun ki, belə tələyə düşdün, ay bircərə?

Beynində qaynayıb pırtlaşan fikirlərlə səhərin küçələrini dolaşa-dolaşa, adamsız qaranlıq dalanlara gəlib çıxdı. Burada şəhər evləri qurtarırdı, çöllük başlanırdı...

Anar. "Beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi".

